

FAKULTET FOR UTDANNINGSVITENSKAP

BACHELOROPPGAVE

Studieprogram: BBLBAC

Høst 2023

Forfatter: Nicole Jessica Florea

Kandidatnummer: 1649

Tittel:

Pedagogiske lederes arbeid med inkludering under måltidet med de yngste barna

Fag:

Barns utvikling, lek og læring

Hovedbegreper i oppgaven:

Inkludering, måltid, barns medvirkning, samspill og fellesskap

Stavanger

.....

05.01.2023

Sammendrag

Denne bacheloroppgaven tar for seg temaet inkludering, der fokuset ligger på måltidet med de yngste barna og hvilken rolle den pedagogiske lederen har. Tittelen på oppgaven er «Pedagogiske lederes arbeid med inkludering under måltidet med de yngste barna». I oppgaven undersøkes viktigheten rundt måltidet og hvordan man bør arbeide med inkludering i forhold til barns medvirkning og deltakelse i fellesskapet. Problemstilling for oppgaven er «*Hvordan legger pedagogiske ledere til rette for inkludering under måltidet med de yngste barna?*».

Formålet med dette prosjektet er å få frem pedagogenes tanker, meninger og arbeid med inkludering under et måltid med de yngste barna i barnehagen. Inkludering sees på i denne sammenheng som retten til å delta i fellesskapet. Deltakelse og barnas medvirkning er også to sentrale tema i oppgaven, i sammenheng med fellesskapet rundt bordet under et måltid.

Datamaterialet i oppgaven er innhentet gjennom kvalitative forskningsintervju. Jeg har intervjuet tre pedagogiske ledere som jobber i hver sin barnehage, på småbarnsavdeling. Gjennom intervjuene fant jeg ut hva de pedagogiske lederne tenker om sin rolle i arbeidet med inkludering under et måltid. Informantene svarte blant annet at det er viktig å være til stede, lytte og fylle med på barnas uttrykk. Det ble også stilt spørsmål om hvordan man kan bruke måltidet til å inkludere de yngste barna. Her kom det frem at man bør planlegge og organisere måltidet godt, og bruke det som den pedagogiske arenaen det er.

Funnene fra intervjuene blir videre i oppgaven presentert og drøftet i lys av relevant teori. Det jeg kom frem til er at den pedagogiske lederens rolle i arbeidet med inkludering bør være aktiv ved å se på måltidet som en pedagogisk arena og ikke bare en rutinesituasjon, la barna medvirke og legge til rette for samspill. Som pedagogisk leder skal man også planlegge og organisere måltidene, veilede personalet, støtte, oppmuntre og inkludere alle barn.

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG	2
1. INNLEDNING	4
1.1 BEGRUNNELSE FOR VALG AV TEMA	4
1.2 PRESENTASJON AV PROBLEMSTILLING	4
1.3 BEGREPSAVKLARING	5
<i>Inkludering og fellesskap</i>	5
<i>Barns medvirkning</i>	5
<i>Samspill: samtaler og kroppslig kommunikasjon</i>	6
1.4 OPPGAVENS OPPBYGGING	6
2.0 TEORI	7
2.1 MÅLTIDET I BARNEHAGEN: EN PEDAGOGISK ARENA	7
2.2 BARNES MEDVIRKNING OG DELTAKELSE UNDER MÅLTIDET	9
2.3 DEN PEDAGOGISKE LEDERENS ROLLE	10
3.0 METODE	11
3.1 VALG AV METODE	11
3.2 INFORMANTER	12
3.3 DATAINNSAMLING	12
3.4 FEILKILDER	13
3.5 FORSKNINGSETIKK	13
4.0 RESULTATER	13
4.1 INKLUDERING I FELLESSKAPET UNDER MÅLTIDET	13
4.2 MÅLTIDET SOM PEDAGOGISK ARENA	14
4.3 BARNES MEDVIRKNING OG DELTAKELSE	15
4.4 SAMSPILL: SAMTALE OG KROPPSLIG KOMMUNIKASJON	16
4.5 DEN PEDAGOGISKE LEDERENS ROLLE	17
5.0 DRØFTING	17
6.0 AVSLUTNING	21
7.0 LITTERATURLISTE	22
8.0 VEDLEGG	24
8.1 INTERVJUGUIDE	24
8.2 INFORMASJONS- OG SAMTYKKESKJEMA	25

Pedagogiske lederes arbeid med inkludering under måltidet med de yngste barna

1. Innledning

1.1 Begrunnelse for valg av tema

Temaet jeg har valgt til min bacheloroppgave er inkludering av barn under måltid i barnehagen. Forskningen min tar for seg pedagogiske lederes tanker om måltider og også hvordan man som pedagogisk leder kan legge til rette for inkludering av de yngste barna under et måltid. Siden inkludering er et så stort begrep, har jeg valgt å kun fokusere på inkludering i sammenheng med barnas medvirkning, samtalene og fellesskapet rundt bordet under et måltid. Jeg har valgt de yngste barna, 1 til 2 år, fordi små barn tilbringer mye tid i rutiner som måltidet, og det er derfor viktig at de føler seg inkludert (Drugli, 2017, s. 166).

I rammeplanen står det at personalet skal legge til rette for at måltidet skal bidra til samtaler, deltakelse og fellesskapsfølelse hos barna (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 50). Et måltid i barnehagen byr på variert språkbruk; om maten, om sosiale temaer, om regulering av atferd, om alt og ingenting (Sandvik, 2022, s. 43). Måltidene i barnehagen skal med andre ord være en pedagogisk arena der barna får medvirke (Helsedirektoratet, 2019). Hvor mye barna får medvirke, er opp til personalet. Måltidet i seg selv er en hverdagsaktivitet som ikke har noe bestemt samtaletema, men som utgjør en stor del av barnas fellesskapsfølelse. Å føle seg inkludert i måltidet er dermed viktig. Måltidene i barnehagen gir pedagogen gode muligheter til å inkludere barna i samtaler, la dem medvirke og delta i fellesskapet (Helsedirektoratet, 2019).

1.2 Presentasjon av problemstilling

I denne oppgaven har jeg lyst å finne ut mer om hvordan den pedagogiske lederen kan legge til rette for inkludering under et måltid med de yngste barna. Problemstillingen jeg har kommet frem til er derfor: «*Hvordan legger pedagogiske ledere til rette for inkludering under måltidet med de yngste barna?*»

1.3 Begrepsavklaring

Begrepene inkludering, fellesskap, barns medvirkning og samspill er sentrale for denne oppgaven, og jeg vil her definere hva som menes med disse begrepene i denne sammenhengen.

Inkludering og fellesskap

I barnehagen bør fellesskap bli sett på som en ressurs, hvor inkludering står som overordnet prinsipp (Sjøvik, 2014, s. 38). Inkludering og fellesskap er to viktig begrep i det pedagogiske arbeidet. Forskriften til lov om barnehager, *Rammeplanen for barnehagen*, gir ikke en definisjon av inkludering, men har fokus på et inkluderende fellesskap (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 8). Rammeplanen nevner også respekt, fellesskap, og medvirkning i sammenheng med inkludering.

Inkludering kan beskrives som et prinsipp hvor alle har rett til å delta i fellesskapet (Befring, 2012, sitert i Morken, 2016, s. 171), uavhengig av kommunikasjonsevner og språklige ferdigheter. Det handler ikke om at alle skal bli like, men at alle skal bli anerkjent som fullverdige medlemmer av samfunnet. Alle skal ha mulighet til å delta ut fra sine forutsetninger og i forhold til sine behov (Mørland, 2008, s. 12). Det krever at barnehagen legger til rette for en hverdag som fungerer godt for både små og store, slik at alle får en naturlig plass i barnehagens fellesskap (Spernes & Hatlem, 2019, s. 161)

Fellesskap innebærer flere enn ett individ, at det er noe som er felles for alle (Askland, 2011, s. 84). Solli mener at barnehagen skal være inkluderende, med plass til alle i barnehagens fellesskap, og trekker også frem begrepene deltakelse og medvirkning i forbindelse med det inkluderende fellesskapet. (Bergsland & Jæger, 2014, s. 107). Rammeplanen beskriver et inkluderende fellesskap slik: «*Barnehagen skal bidra til at alle barn føler seg anerkjent for den de er, og synliggjøre den enkeltes plass og verdi i fellesskapet*» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 12).

Barns medvirkning

Medvirkning er et stort begrep som kan tolkes på mange ulike måter. I barnehagen handler begrepet om at barn skal kunne få uttrykke seg, bli involvert i det som skjer (Heger, 2018). Berit Bae (2006) fokuserer mer på hva ordet i seg selv betyr; *med* forteller oss at det gjerne er

sammen med noen andre eller i et fellesskap, mens *virkning* forstås som å gjøre noe som fører til noe. Begrepet kan altså beskrives som retten til å uttrykke seg om noe som skapes sammen, samtidig som barn skal ivaretas som likeverdige deltakere (Jansen, 2019, s. 38). Medvirkning handler om at alle barn skal kunne erfare at deres uttrykk blir tatt på alvor og har virkning, ikke bare for seg selv, men også for fellesskapet (Kristiansen, 2019, s. 49). I forskriften til lov om barnehager, Rammeplan for barnehagen, står det at de yngste barna og barn som kommuniserer på andre måter enn gjennom tale, har rett til å gi uttrykk for sine synspunkter på egne vilkår (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 27).

Samspill: samtaler og kroppslig kommunikasjon

Barnas synspunkter kan uttrykkes gjennom de språklige og kroppslige samspill som skjer i hverdagen. Språklige samspill er samtaler mellom mennesker, som gir nærhet og kontakt. I samtaler vil en snakke og lytte vekselvis med samtalepartneren. Deltakerne i samtalen må altså både lytte til og snakke med hverandre (Høigård, 2019, s. 21). Samtaler er en del av de samspill som skjer i barnas hverdag. Samspill innebærer et forhold mellom to eller flere mennesker som tar hensyn til hverandres handlinger, som kommuniserer (Askland & Sataøen, 2017, s. 44). Samspillet mellom voksne og de yngste barna innebærer at den voksne tolker barnets uttrykk, og responderer ved å gi mening til og sette ord på det barnet gjør (Løkken, 1996).

Det barnet gjør for å få frem sine uttrykk kan variere; de yngste barna bruker blant annet blikk, stemme, toneleie og gester når de kommuniserer (Greve, 2021, s. 85). Ett- og toåringene kjenner og behersker de kroppslige gestenes meningsfulle verden, da de kommuniserer mer gjennom kroppen enn verbalt (Merleau-Ponty, 1945, 1962). En av barnas første gester som anvendes for å uttrykke noe er å peke. Når barnet peker, kommuniserer det noe. Man kan definere kommunikasjon som det å forstå hverandres budskap. Det handler om å forstå hva barnet vil formidle, selv uten et eneste verbalt ord, ved å ta seg tid til å se, lytte og forstå (Løkken, 2012, s. 39).

1.4 Oppgavens oppbygging

Bacheloroppgaven min blir delt inn i seks kapitler, i tillegg til referanseliste og vedlegg. Første kapittel er innledning, som inneholder begrunnelse for valg av tema, problemstilling og begrepsavklaring. I kapittel to presenterer jeg relevant teori og tidligere forskning. Det tredje

kapittelet består av hvilken metode jeg har valgt og hvordan jeg har gått frem. Metoddelen gir også en kort beskrivelse av hvordan analysen er skrevet, før jeg begynner på selve analysedelen i kapittel fire. Kapittel fire inneholder analyse og presentasjon av hvilke empiriske funn som ble gjort under intervjuene. Det femte kapittelet består av drøfting av resultatene i sammenheng med teori og begreper fra teorikapittelet. I drøftingsdelen vil jeg dra frem problemstillingen igjen og prøve å besvare den. Kapittel seks er en kort avslutning som oppsummerer oppgaven.

2.0 Teori

I dette kapittelet skal jeg presentere relevant teori som jeg senere skal bruke i sammenheng med drøfting av empiriske funn. Dette er faglige teorier og begreper som er relevante i forhold til temaet jeg har valgt og som kan belyse min problemstilling «*Hvordan legger pedagogiske ledere til rette for inkludering under måltidet med de yngste barna?*»

2.1 Måltidet i barnehagen: en pedagogisk arena

Måltidene i barnehagen er rutinesituasjoner, men også store og viktige deler av dagene i barnehagen. Ifølge Helsedirektoratet (2018) skal måltidene i barnehagen være en pedagogisk arena der barna får medvirke og delta i fellesskapet (Helsedirektoratet, 2018). Måltidene, som rutinesituasjon, er noe man må gjennom uansett. Drugli og Lekhal stiller følgende spørsmål; «*Så når dette er noe man må gjennom uansett, hvorfor ikke sørge for god kontakt, glede, mestringsopplevelser, medvirkning og stimulering i nettopp disse situasjonene?*» (Drugli & Lekhal, 2019, s. 110). Måltidet skal være mer enn bare en rutinesituasjon; det skal være en pedagogisk arena som de voksne setter av tid til, er til stedefor og tar aktivt del i (Drugli & Lekhal, 2019, s. 111).

Måltidene er rutinesituasjoner som er voksenstyrte, i den forstand at det er personalet som organiserer og gjennomfører dem (Drugli, 2018, s. 41). Måltidet bør være godt gjennomtenkt, slik at tiden og de voksnes kapasitet kan brukes til samspillet rundt bordet (Lekhal et al., 2019, s. 80). Planlegging og organisering er derfor et viktig aspekt når det gjelder måltidet. Dette innebærer blant annet hvor mange barn og voksne som sitter på hvert bord, plassering av stoler og bord i rommet, hvem som sitter hvor, hvem som sitter med hvem og fordeling av oppgaver mellom barn og voksne til stede (Lekhal et al., 2019, s. 75). God organisering og et

godt gjennomtenkt måltid gir gode rammer for positivt samspill, samtaler og deltakelse rundt bordet (Drugli, 2017, s. 164).

Ifølge Helsedirektoratet (2019) gir et måltid gode muligheter til å inkludere barna i samtaler, la dem medvirke og delta i fellesskapet. Man bør i tillegg til å ha fokus på det praktiske med måltidet, også ha fokus på den pedagogiske og sosiale arenaen måltidet byr på (Lekhal et al., 2019, s. 75). Dersom man fokuserer for mye på det praktiske og tenker at det viktigste rundt bordet er å spise maten, kan måltidet bli for rutinepreget og hemme barnas aktive deltakelse (Drugli, 2018, s. 41). Glaser nevner at dersom de voksne har for mye fokus på regler, vil dette begrense barna sine muligheter til utforskning og kreative innspill til samtaler (Glaser, 2017, s. 44). For stor vektlegging av reglene under måltidet kan gå på kostnad av barna sine følelser og behov (Torsteinson, 2010, s. 109). Det handler om at måltidet som rutine ikke skal være et mål i seg selv, en rutine som må gjennomføres, men heller at det er en sosial stund som kan gjennomføres på en trygg og forutsigbar men likevel fleksibel måte (Lekhal et al., 2019, s. 80). Det skal være regler rundt bordet, samtidig som barna sine uttrykk får spillerom (Glaser, 2017, s. 44).

Hvorvidt reglene styrer det som skjer rundt bordet, påvirker både hva og hvor mye barnet spiser (Lekhal et al., 2019, s. 72). Dersom de voksne fysisk setter seg sammen med barna og nyter maten, kan det bidra til at barna får et godt forhold til mat og måltid. Tilstedeværende voksne kan skape ro og sikre at barna får positive samspills- og måltidsopplevelser. Dersom måltidet er relativt fast hver dag, vil barna kunne danne seg forventninger til hva som følger, og dermed lettere orientere seg i forhold til hva som skal skje, og forholde seg til det. Samtidig inneholder måltidet mange praktiske oppgaver som må utføres. For mye fokus på disse kan føre til dårlig organisering og dårlig tid til å sitte ned sammen med barna. Dårlig organiserte måltider, der de voksne stadig må reise seg fra bordet, vil hindre barna i å delta i de ulike samspill. Barna kan bli forstyrret og urolige, og deres utforskning av nye smaker og inntak av mat kan bli hemmet (Lekhal et al., 2019, s. 80). For å unngå at barns behov, uttrykk og innspill blir hemmet, er det viktig å se på måltidet som en sosial og pedagogisk arena. En arena som kan fremme et sunt forhold til mat og samspill, og ikke bare dekke barnas ernæringsmessige behov.

2.2 Barns medvirkning og deltagelse under måltidet

Barn skal få mulighet til å uttrykke seg og medvirke i hverdagen. Det handler om å gi dem et rom, i både fysisk og psykisk forstand, der de kan virke og handle sammen med andre (Sjøvik, 2014, s. 308). Barna skal få mulighet til å oppleve at de medvirker i beslutninger som angår dem selv. Man kan gi barnet forslag på barnets premisser, slik at valget overlates til barnet (Johansson, 2013, s. 61). Emilson og Folkessons (2006) studie viser til at dersom barna skal ha mulighet til å ha innflytelse, er det viktig å tenke over hvordan barnehagelæreren bruker sin makt. Det handler om hvordan makten anvendes; at man avstår fra litt av sin kontroll til fordel for barnas erfaringer og trivsel (Johansson, 2013, s. 62).

Skal barn i barnehagen få mulighet til å medvirke, må voksne tørre å slippe kontrollen (Johannesen & Sandvik, 2009, s. 37). Det at barn ler, er i samspill med hverandre og tøyser litt under måltidet går fint. Voksne bør tørre å slippe barna fritt innenfor det som gjennomføres der og da, da det ikke behøves å ha full kontroll på alt (Bae, 2009 i Drugli, 2017, s. 169). De voksne rundt måltidet bør støtte barnas initiativ, og bidra til fortsettelse og samspill basert på det.

De voksne rundt måltidet kan ofte rette på barn som uttrykker seg, da det kan bli sett på som bråk, men selv tillate seg å prate med andre voksne. Under rutinesituasjoner som et måltid, er det lett for voksne å også samtale seg imellom eller være for opptatt av gjøremålene. Kommunikasjonen mellom personalet og barna kan derfor være kort eller fraværende (Johansson, 2013, s. 143). Barna er i en slik situasjon ikke samtalepartnere, men mottakere av de voksnes irettesettelser (Johansson, 2013, s. 148).

Berit Bae har forsket på ulike samtalemønstre mellom barn og voksne. Hun fant to hovedmønstre; romslige og trange. I en samtale med romslige samspillsmønstre er den voksne tilstedeværende, lyttende og oppmerksom. Samtalen er basert på barnas uttrykk og medvirkning, åpenhet, fleksibilitet og trygghet. En samtale med trange samspillsmønstre innebærer en situasjon kontrollert av den voksne, med lukkede spørsmål som stopper samspillet. Samtalen er basert på korreksjoner av barna og mindre rom for barnas egne initiativ (Öhman, 2016, s. 124).

2.3 Den pedagogiske lederens rolle

Barnehagene har retningslinjer som legger grunnlaget for den pedagogiske virksomheten, og retningslinjer for mat og måltider. Som pedagogisk leder har man ansvaret å sørge for at disse retningslinjene oppfylles. Den pedagogiske lederen har også ansvar for å iverksette og lede det pedagogiske arbeidet (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 16). For denne oppgaven er noen av punktene som står i Forskriften til lov om barnehager, Rammeplanen, og Helsedirektoratet veldig sentrale:

Ifølge Helsedirektoratet skal det legges til rette for at personalet kan ta aktivt del i barnas måltid, ved å både spise og være i samspill med dem. Måltidet er en viktig arena for samspill, deltakelse og fellesskapet (Helsedirektoratet, 2018). I forskriften til lov om barnehager, Rammeplan for barnehagen, står det at personalet i barnehagen skal sørge for at barn opplever deltakelse, samtaler og fellesskapsfølelse under måltidene (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 50). I retningslinjene kan måltidet sees på som en pedagogisk arena der barna får medvirke (Helsedirektoratet, 2019). Både FN's barnekonvensjon, barnehageloven og rammeplanen pålegger barnehageansatte om å sørge for barnas deltakelse i hverdagen (Lov om barnehagen § 3 & Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 27). Det krever at barnehagen legger til rette for en hverdag som fungerer godt for både små og store, slik at alle får en naturlig plass i barnehagens fellesskap (Spernes & Hatlem, 2019, s. 161)

En pedagogisk leder er et forbilde for de andre ansatte (Aasen, 2018, s. 158). Arbeidet med å gi alle en naturlig plass i barnehagens fellesskap og bruk måltidet som pedagogisk arena må introduseres for og arbeides med de andre ansatte på avdelingen. Assistenter og fagarbeidere er også til stede under måltidet, og har stor innflytelse på hva som skjer rundt bordet. Kvaliteten på det pedagogiske arbeidet under måltidet kan derfor variere. Som pedagogisk leder har man et ansvar for å presentere, introdusere og løfte frem mat- og måltid i forbindelse med faglig-pedagogisk arbeid (Aasen & Wilhelmsen, 2017, s. 29).

Men faglig-pedagogisk arbeid er ikke det eneste en pedagogisk leder har ansvar for. Som voksen på småbarnsavdeling er det viktig å være en trygg base for barnas utforsking, en «sikker havn» som barnet kan komme til om det opplever usikkerhet og trenger støtte (Broberg et al., 2014, s. 36). Spesielt i ulike rutinesituasjoner, som et måltid, der de yngste barna tid til å omstille seg. Den voksne må kjenne barna godt nok til å se hva det trenger der og da (Drugli, 2018, s. 65). En trygg og kjent voksen vil kunne gi beskjeder tilpasset barnet og

det barnet holder på med (Drugli & Lekhal, 2019, s. 65). Man må ta seg tid til å se, lytte og forstå; man må ta hensyn til barnets behov og være tilgjengelig både psykisk og fysisk (Drugli, 2020, s. 43). Oppmerksomheten må rettes mot barnet, slik at man kan tolke og fange opp barnets atferd og uttrykk på best mulig måte. Barn er avhengige av å bli forstått av en voksen de føler seg knyttet til og kjenner. For å være en trygg voksen må man se barnet, se behovene det har og svare på disse behovene gjentatte ganger over tid (Askland & Sataøen, 2019, s. 59). Møter vi barn i deres verden, på deres premisser over lengre tid, skaper vi tillit. Det krever en aktiv voksen til stede med barna, som gir barna en følelse av å bli sett, som retter oppmerksomheten mot oppmuntring og positivitet i stedet for å fokusere på grensesetting og negative handlinger (Lamer, 2014, s. 26). Som en trygg voksen har man respekt for barnets medbestemmelse og forstyrrer ikke barnet når det er opptatt med sitt (Drugli, 2017, s. 46). Det å ha tillit til og tro på at barn klarer å gjøre noe på egenhånd, gir barn mulighet til å medvirke i sin egen hverdag (Kanstad, 2018, s. 219).

3.0 Metode

I denne delen av oppgaven vil jeg presentere hvilken metode jeg har valgt og skrive om prosessen med valg av informanter. I en forskningsprosess, er metode et viktig redskap som handler om innhenting og analysering av informasjon. Det er viktig at metoden jeg velger hjelper meg med å samle inn den informasjonen jeg trenger i undersøkelsen, slik at jeg kan besvare problemstillingen min best mulig (Dalland, 2020, s. 53).

Det finnes flere former for metoder, men de to mest brukte er kvantitativ og kvalitativ metode. Den kvantitative metoden kjennetegnes av å gå i bredden og består av statistiske generaliseringer som ofte gjøres med hjelp av spørreskjema med faste svaralternativer. I kvantitative undersøkelser har ikke forskeren direkte kontakt med informantene. Med den kvalitative metoden går man i dybden og søker forståelse og betydning som ikke kan tallfestes. Under kvalitative undersøkelser kommer forskeren tett på informantenes erfaringer og tanker, ofte gjennom intervju preget av fleksibilitet (Dalland, 2020, s. 55).

3.1 Valg av metode

Min problemstilling tar for seg hvordan pedagogiske ledere legger til rette for inkludering av barn under måltider i barnehagen. Derfor synes jeg at kvalitativt forskningsintervju er mest

relevant ved innhenting av informasjonen jeg trenger. Ved å bruke kvalitative intervju, vil jeg kunne få innblikk i informantenes meninger, forståelse og oppfatninger, noe som egner seg godt i forhold til problemstillingen jeg har valgt (Dalland, 2020, s. 55).

3.2 Informanter

I denne oppgaven ble det tatt et strategisk valg om å intervju pedagogiske ledere på småbarnsavdelinger ettersom de jobber tettest på barna og har ansvaret for tilretteleggingen på avdelingen. Pedagogiske ledere kan også være med på å gi oppgaven et mer faglig perspektiv.

Det ble gjennomført tre intervjuer, i både kommunale og private barnehager. Informantene blir i oppgaven nevnt som informant A, B og C. Gjennomsnittsalderen blant informantene er 35 år og gjennomsnittet i forbindelse med antall år som pedagogiske ledere er 10 år. Gjennomsnittet for informantenes arbeid på småbarnsavdeling er 6 år.

3.3 Datainnsamling

Før intervjuene, utarbeidet jeg en intervjuguide. En intervjuguide er en plan for samtalen, og inneholder spørsmål som skal besvares underveis i intervjuet (Dalland, 2020, s. 83).

Spørsmålene som stilles skal være de samme for alle informantene. I forkant av intervjuene, fikk informantene tilsendt samtykkeskjema og informasjon om tema og problemstilling i forskningsprosjektet. Samtykkeskjemaet inneholdt blant annet informantenes rettigheter, og skulle signeres. Den inneholdt også informasjon om at informantene når som helst kunne trekke seg fra prosjektet.

Intervjuene ble innledet med enkle spørsmål, som ikke trenger så stor betenkning. Deretter stilte jeg relevante spørsmål om deres tanker og meninger i forbindelse med arbeidet med inkludering under et måltid med de yngste. Jeg tenkte nøye over hvordan jeg stilte spørsmålene, for å ikke få svar som resulterte i «ja» eller «nei». For å dypere svar og innsikt i informantenes tanker og meninger, brukte jeg spørreord som «hva», «hvordan» og «hvorfor».

Under intervjuene brukte jeg pc for å notere ned alt informantene sa. Ettersom det er vanskelig å skrive alt ordrett ned underveis, måtte jeg gjøre om notatene til sammenhengende tekst i etterkant. Ved å gjøre det, ble intervjuene fremstilt på en mer formell og oversiktlig

måte (Dalland, 2020, s. 88). For å få det mest rett, gjennomførte jeg skrivingen på samme dag som intervjuene.

3.4 Feilkilder

Ettersom informantene ikke får intervjuguiden på forhånd, vil svarene være spontane og basert på det de tenker der og da. Det kan derfor være tanker og meninger som ikke kommer med under selve intervjuene. Informantene kunne gjerne også ha gitt mer utdypende svar dersom de hadde fått tilsendt spørsmålene i forkant av intervjuet.

Ved å notere ned underveis i intervjuet og transkribere i etterkant, kan jeg ha oppfattet eller skrevet noe feil, noe som kan påvirke datamaterialet. «Å skrive et intervju handler om å besvare mest mulig av det som opprinnelig skjedde» (Dalland, 2020, s. 89).

3.5 Forskningsetikk

Forskningsetikk handler om hvilke retningslinjer forskeren skal forholde seg til. «Ethiske problemstillinger oppstår når forskningen direkte berører mennesker, spesielt ved datainnsamlingen, enten det foregår gjennom deltakende observasjon, intervjuer eller eksperimenter» (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2016, s. 84). Før de kvalitative intervjuene ble satt i gang, fikk informantene et informasjonsskriv som inneholdt samtykkeskjema, formål og problemstilling, samt deltakernes rett til selvbestemmelse og autonomi. Som forsker, må jeg ivareta informantene konfidensielt og anonymisere informasjon som kan lede tilbake til dem. Dette ble også nevnt i informasjonsskrivet. I personopplysningsloven står det at informanter i undersøkelsen må være bevisst på hva de skal være med på og hva de samtykker til (Larsen, 2017, s. 16).

4.0 Resultater

I denne delen av oppgaven vil jeg presentere de empiriske funnene jeg har gjort. Funnene er delt inn i fire kategorier som trekker frem de mest sentrale temaene fra intervjuet.

4.1 Inkludering i fellesskapet under måltidet

Da informantene skulle definere begrepet inkludering, mente informant A på at begrepet er veldig omfattende, «altfor mange ting». Alle var likevel enige om at det handler om å sørge

for at alle får delta. De svarer også at alle barn skal ha noen de føler de kan gå til, prate med og søke trøst hos. Informant C nevner at det er gruppen i helhet som skal innrette seg etter barna, og ikke barna som må tilpasse seg for å bli inkludert.

Informant A mener måltidet i seg selv er en form for inkludering, da de som sitter rundt bordet danner et fellesskap. «*Det at barna sitter rundt bordet med voksne og andre barn er jo et fellesskap i seg selv*». Informant B mener at måltidet er en plass der alle kan sitte og gjøre noe sammen, ha et felles mål. «*Selv om det målet i utgangspunktet er å spise, så gjør vi det i fellesskap.*»

To av pedagogene, informant B og C, nevner at plasseringen av både barn og voksne under et måltid er svært viktig for inkluderingen av hver enkelt. Informant B utdyper at det er lurt å fordele plasser ut ifra barnas behov og forutsetninger, slik at måltidet kan bidra til at alle best mulig kan delta i det som foregår rundt bordet.

Informant A mener at dersom de yngste skal kunne delta i fellesskapet, må måltidet være preget av forutsigbarhet og trygghet. «*Det er viktig at barna vet hva som skal skje og hvordan det skal skje*». Informant B sier at det bør være faste voksne som sitter med barna under måltidene. Det legges til at man må kjenne barnet og dets forutsetninger for å kunne inkludere dem.

Informant C mener at det er viktig å være bevisst over egen rolle rundt bordet; «*vi voksne kontrollerer store deler av måltidet, og bør derfor være bevisst over egne handlinger*». Det legges til at det er de voksnes ansvar å legge opp til samtaler basert på barnas premisser, slik at til enhver tid kan føle seg inkludert. «*Det er vi som har makten til å gi barna den fellesskapsfølelsen de har rett på*», sier informant A.

4.2 Måltidet som pedagogisk arena

Alle pedagogene er enige i at måltidet kan sees på som en pedagogisk arena. «*Mer enn de fleste tror og tenker i hverdagen*», sier informant B. Informant C utdyper med at måltidet er en plass der barna kan prøve og feile, bruke sine estetiske sanser og kjenne på ulike følelser sammen med andre. Måltidet er viktig i forhold til barnas læring og utvikling, både i forhold til språk og det sosiale, mener informant A.

«Måltidet gir oss så mange muligheter som vi gjerne ikke ser i en stressende hverdag», sier informant B, og legger til at det er viktig å prøve å huske på det hver dag så godt som det lar seg gjøre. Informant A mener at det er en utrolig viktig voksenstyrt situasjon der det kan legges til rette for barnas deltakelse i det daglige.

To av pedagogene, informant B og C, mener at det kan være mer utfordrende å ha en samlingsstund med de yngste i forhold til de eldste i barnehagen, noe som gjør måltidet til en utrolig fin arena for både læring og samspill med andre. *Rundt bordene sitter vi alle samlet, så synger vi ofte en sang eller to før hvert måltid*, sier informant A. Det legges til at det er viktig å bruke, men også se på måltidet som den pedagogiske arenaen det er.

Det er opp til pedagogiske ledere hvordan det legges til rette for at måltidet skal være en pedagogisk arena, men det er opp til alle voksne i barnehagen hvordan det faktisk brukes i hverdagen, sier informant C.

4.3 Barns medvirkning og deltakelse

«Fokuset med inkludering under måltidet er jo at barna skal kunne ta egne valg, men også kunne uttrykke de valgene», sier informant B og utdyper med at det er viktig å inkludere de yngstes medvirkning. Alle tre pedagogene nevner at mange ansatte gir de yngste noe de «vet» de liker, og glemmer at det er viktig å la dem velge selv. «Det er vår rolle å sørge for at de får mulighetene foran seg, og får velge hva de vil ha», legges det til av informant C.

Det er viktig å ha tro på at de klarer det, sier informant A. Alle tre pedagogene forteller at de eldste på småbarnsavdelingen får egen kniv som de selv kan smøre skiven med. «Ingen klarer å smøre en skive dersom de ikke får utdelt en skive og en kniv» sier informant C.

Informantene er enige i hvor viktig det er at barn i alle fall må få muligheten til å prøve.

Barn må også få mulighet til å bruke litt tid, sier informant B. Det er viktig å la barna bruke tid og ikke haste med å gå videre dersom du ikke får respons med en gang. Barn trenger tid til å bestemme seg, og deretter tid til å uttrykke hva de vil ha, nevner informant C. Men det er viktig å sette grenser, sier informant B, og legger til at selv om barna skal få medvirke,

så betyr ikke det at de skal få alt de vil ha eller gjøre hva de vil. *«Det handler om å få være med, å delta og si sitt, selv om en gjerne ikke alltid får viljen sin»* nevner informant C.

Det er vårt ansvar at barn får medvirke, sier informant A. Alle tre pedagogene nevner at de yngste barna bruker både blikk, lyder og hender til å få kontakt med de voksne rundt bordet. *«Man må se barna, være oppmerksom, høre etter og fylle med»*, legges det til av informant B.

4.4 Samspill: samtale og kroppslig kommunikasjon

Informant B mener at det er vårt ansvar å se det barna prøver å få frem. Informant C foretrekker å ha tre, fire barn alene med et bord, slik at fokuset og oppmerksomheten kan rettes mot dem; *«Da får både jeg og barna en helt annen opplevelse, da ingenting står i veien for verken bruk av språk eller kropp under måltidet vårt»*.

Barns naturlige væremåte er nysgjerrighet, mener informant C. *«Selvsagt skal de få lov til å utforske og bruke kroppen sin»*. Hen legger til at måltidet byr på samspill på en så naturlig måte, at det ville vært dumt å ikke utnytte det på best mulig måte. Informant A og B er enige i at mye av de yngste barnas kommunikasjon er mye basert på kroppen, så det å imitere, dunke i voksne eller andre barn eller peke er helt naturlig.

De yngste barna er veldig gode på å peke og vise oss hva de vil ha. *«De bruker vel så mye kroppen som stemmen sin»*, nevner informant A. Det er viktig at vi da setter ord på ting for dem, sier informant B. Det legges til at det ikke har noe å si om det er en kniv, leverpostei eller paprika, bare sett ord på alt som befinner seg på bordet og alt barnet gjør, og lag samtaler ut av det.

Informant A nevner hvor viktig det er å gjøre deltakelse i måltidets samspill oppnåelig for alle, ved å for eksempel bruke alternativ og supplerende kommunikasjon, altså plansjer med bilde av all mat som tilbys ved et måltid. Det er ikke mange av de yngste som uttrykker seg verbalt, derfor kan plansjene bidra til mye av deres deltakelse i samspillet. Plansjene ligger alltid klart på bordet før vi kommer inn til et måltid, sier informant C, og legger til at når barna peker, bør de voksne klare til å sette ord på det. *«Det er jo ikke direkte inkludering, men over tid vil barna ha disse ordene innlært. Denne indirekte inkluderingen er jo da en forutsetning for barnas senere deltakelse i ulike samspill»* utdyper informant B.

4.5 Den pedagogiske lederens rolle

«*Barnas deltakelse og inkludering må jo jobbes med hele tiden*», sier informant A, og legger til viktigheten av kontinuitet i arbeidet i forbindelse med retningslinjene som man skal følge. Informant B mener at det er viktig å holde seg oppdatert. Det legges til at man som pedagogisk leder også har ansvar for å holde de andre ansatte på avdelingen oppdatert gjennom møter og veiledninger. Man kan lese seg opp, finne forskning og litteratur og ta det opp på de ulike møtene, sier informant C. «*Så lærer man jo stadig i hverdagen og av hverandre også*». Informant A mener at ikke nødvendigvis er bare kunnskap som er viktig, men også erfaringene en får med seg etter hvert måltid.

«*Så må vi alltid huske at det er barna vi skal samtale med, barna vi skal fremheve til enhver tid*» sier informant B, og utdyper med at barna må være i bakhodet vårt hele tiden. Informant C forteller at det er viktig å legge personlige ting til siden, egne tanker og holdninger, og ha fokus på barna, deres behov og forutsetninger. Spesielt under måltidene, som informant A mener har så utrolig mye å by på som man kan bruke for barna sin del.

Som pedagogisk leder bør man også planlegge måltidene ut ifra barnas behov og forutsetninger, sier informant B. Barna kan ofte utfylle hverandre ut ifra alder, utvikling og for eksempel språk. Det legges til av informant C at planlegging av plassering rundt bordet kan derfor være viktig i forbindelse med inkludering av barna, og deres deltakelse under måltidet. «*Det er også viktig å ha alt klart liggende på bordet, slik at man slipper å reise seg*» forteller informant A, og legger til at hen fordeler ansvar hver dag slik at en voksen har ansvar for at bordet er klart når barna kommer inn.

5.0 Drøfting

I denne delen av oppgaven skal jeg drøfte funnene fra intervjuene i lys av problemstillingen min. Jeg har valgt å skrive drøftedelen som en helhet, ettersom kategoriene går veldig inn i hverandre. Resultatene som er tatt med i drøftingen har jeg valgt ut etter hva som best kan besvare problemstillingen min «*Hvordan legger pedagogiske ledere til rette for inkludering under måltidet med de yngste barna?*».

I deler av forrige kapittel ser vi at informantene har mye likheter i sine meninger om inkludering. Informantene mener at det handler om å sørge for at alle får delta. Dette kan sees i sammenheng med Befring sin beskrivelse av inkludering som et prinsipp hvor alle har rett til å delta i fellesskapet (Befring, 2012, sitert i Morken, 2016, s. 171). Det nevnes også av en informant at alle barn skal få sin plass i fellesskapet, uten å måtte tilpasse seg for å bli inkludert. Inkludering handler nemlig ikke om at alle skal bli like, men at alle skal få en naturlig plass i barnehagens fellesskap (Spernes & Hatlem, 2019, s. 161). «*Det at barna sitter rundt bordet med voksne og andre barn er jo et fellesskap i seg selv*», blir det nevnt av den ene informanten. To av dem mener at måltidet er en inkluderende arena ved at alle sitter sammen, og har felles mål. Fellesskap innebærer tross alt flere enn ett individ, at det er noe som er felles for flere (Askland, 2011, s. 84). I sammenheng med måltidet innebærer det at flere av de yngste barna sitter ved et bord, for å spise sammen.

Hvordan barna er plassert rundt bordet er viktig i forhold til deres deltakelse. Informant B nevner at det er viktig å fordele plasser ut ifra barnas behov og forutsetninger. Måltidet bør være godt gjennomtenkt, slik at tiden og de voksnes kapasitet kan brukes til samspillet rundt bordet (Lekhal et al., 2019, s. 80). Det blir også nevnt av informantene at måltidet bør organiseres godt. I teoridelen hevder Drugli (2017) at god organisering gir gode rammer for positivt samspill, samtaler og deltakelse rundt bordet (s. 164).

Mulighetene for samspill, medvirkning og deltakelse som måltidet byr på blir gjerne oversett i en stressende hverdag mener pedagogene. Måltidet er en rutine som må gjennomføres i hverdagen. Dersom man fokuserer for mye på det praktiske og tenker at det viktigste rundt måltidet er å spise maten, kan måltidet bli for rutinepreget og hemme barnas aktive deltakelse (Drugli, 2018, s. 41). Det handler om å bruke måltidet som den pedagogiske arena det er, og ikke bare en rutine, nevner en av informantene. Man bør altså i tillegg til å ha fokus på det praktiske med måltidet, også ha fokus på den pedagogiske og sosiale arenaen måltidet byr på i arbeidet med inkludering (Lekhal et al., 2019, s. 75). Det er vi voksne som har makten til å gi barna den fellesskapsfølelsen de har rett på. Det er opp til pedagogiske ledere hvordan det legges til rette for at måltidet skal være en pedagogisk arena, men det er opp til alle voksne i barnehagen hvordan det faktisk brukes i hverdagen.

I hverdagen skal barn få mulighet til å uttrykke seg og medvirke. Pedagogene mener at fokuset med inkludering under måltidet er at barna skal kunne ta egne valg, og uttrykke de

valgene. Det handler om å gi dem et rom, i både fysisk og psykisk forstand, der de kan virke og handle sammen med andre (Sjøvik, 2014, s. 308). Barna skal få mulighet til å oppleve at de medvirker i beslutninger som angår dem selv. Det er vår rolle som voksne i barnehagen å sørge for at barna får disse valgene, ved å for eksempel la dem velge hva de vil ha på skiven sin, eller la de smøre selv. Også er det viktig å ha tro på at de klarer det, nevner informantene. Barna må i alle fall få muligheten til å prøve. Dette kan sees i sammenheng med det Johansson forteller om hvordan man anvender sin makt. At man avstår fra litt av sin kontroll til fordel for barnas erfaringer og deltakelse (2013, s. 62). Voksne bør tørre å slippe barna fritt innenfor det som gjennomføres der og da, da det ikke behøves å ha full kontroll på alt (Bae, 2009 i Drugli, 2017, s. 169). Samtidig er det viktig å sette grenser. Informantene mener at barn skal få være med, delta og si sitt, men ikke alltid få ha eller gjøre det de vil.

Det er likevel viktig å alltid fange opp det barna vil få frem. Ifølge informantene må man se barna, være oppmerksom, høre etter og fylle med. Under måltidet er det viktig at de voksne er åpne for barnas kroppslige, men også språklige innspill. Bae mener at det er viktig å gi barna romslige samspillsmønstre uansett om kommunikasjonen er språklig eller kroppslig. Barn trenger tilstedeværende og lyttende voksne, for å kunne få frem sine egne uttrykk (Öhman, 2016, s. 124). Det barnet gjør for å få frem sine uttrykk kan variere; de yngste barna bruker blant annet blikk, stemme, toneleie og gester når de kommuniserer (Greve, 2021, s. 85). Informantene nevner at mye av barnas kommunikasjon er basert på bruk av kropp, så det å imitere, dunke i voksne eller andre barn eller peke er helt naturlig under et måltid. Dette stemmer i forhold til alderen, da ett- og toåringer kjenner og behersker de kroppslige gestenes meningsfulle verden, da de kommuniserer mer gjennom kroppen enn verbalt (Merleau-Ponty, 1945, 1962). Informantene er enige i at de yngste barna er veldig gode på å peke og uttrykke hva de vil ha. Det er vårt ansvar å hjelpe dem med å sette ord på det barna vil ha. Samspeillet mellom voksne og de yngste barna innebærer nemlig at den voksne tolker barnets uttrykk, og responderer ved å gi mening til og sette ord på det barnet gjør (Løkken, 1996).

For å kunne sette ord på det barnet gjør, handler det ifølge Løkken om å forstå hva barnet vil formidle, selv uten et eneste verbalt ord, ved å ta seg tid til å se, lytte og forstå (2012, s. 39). Informantene mener at det er lettere å se, lytte og forstå hvert enkelt barn dersom det er mindre barn rundt et bord. Da får både de voksne og barna en helt annen opplevelse av måltidet. Samtidig så mener Drugli at de voksne må kjenne barna godt nok dersom de skal

kunne se og forstå hva de trenger der og da (2018, s. 65). Informantene er enige i at man må kjenne barnet og dets forutsetninger for å kunne inkludere dem.

De yngste barna er avhengige av å bli forstått av en voksen de føler seg knyttet til og kjenner. Informantene nevner at det bør være kjente og faste voksne som sitter med barna under måltidene. I ulike rutinesituasjoner, som et måltid, trenger de yngste barna tid til å omstille seg. En trygg og kjent voksen vil i disse situasjonene kunne gi beskjeder tilpasset barnet og det barnet holder på med (Drugli & Lekhal, 2019, s. 65). Det handler om å være en trygg base for barna. En trygg base for deres utforsking, en «sikker havn» som barnet kan komme til om det opplever usikkerhet og trenger støtte (Broberg et al., 2014, s. 36). Ifølge Drugli så forstyrrer ikke en trygg voksen barnet når det er opptatt med sitt, men respekterer barnets medbestemmelse. Informantene mener det er viktig å ha tro på at barnet kan klare de oppgaver det gjelder, eller ta de valgene det gjelder. Det å ha tillit til og tro på at barn klarer å gjøre noe på egenhånd, gir barn mulighet til å medvirke i sin egen hverdag (Kanstad, 2018, s. 219).

Muligheten til å medvirke i sin egen hverdag, til å delta i fellesskapet, må jobbes med hele tiden ifølge informantene. Det legges også til hvor viktig det er å ha kontinuitet i arbeidet i forbindelse med retningslinjene man skal følge som pedagogisk leder. I forskriften til lov om barnehager, Rammeplan for barnehagen, står det at personalet i barnehagen skal sørge for at barn opplever deltakelse, samtaler og fellesskapsfølelse under måltidene (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 50). Informantene forteller at man må ha barna i bakhodet hele tiden. Man må legge personlige ting til siden, og ha fokus på barna og deres forutsetninger dersom man skal kunne inkludere dem. Spesielt under måltidene, som informantene mener har så mye å by på som man kan bruke i arbeidet med inkludering. I retningslinjene kan man se på måltidet på ganske lik måte som informantene ser på måltidet på; som en pedagogisk arena der barna får medvirke og delta (Helsedirektoratet, 2019).

Retningslinjene er også grunnlag for det pedagogiske arbeidet. Som pedagogisk leder har man også ansvar for å iverksette, planlegge, organisere og lede det pedagogiske arbeidet (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 16). I sammenheng med problemstillingen for oppgaven er det pedagogiske arbeidet basert på inkludering, medvirkning og deltakelse. Informantene mener at vi voksne kontrollerer store deler av måltidet, og bør derfor gripe muligheten til å benytte oss av måltidet på en slik måte at det bidrar til barnas medvirkning, deltakelse og

inkludering i fellesskapet. Solli trekker også frem begrepene deltakelse og medvirkning i forbindelse med det inkluderende fellesskapet (Bergsland & Jæger, 2014, s. 107). Det krever at pedagogiske ledere legger til rette for en hverdag som fungerer godt for de yngste, slik at alle får en naturlig plass i barnehagens fellesskap (Spernes & Hatlem, 2019, s. 161). Som pedagogisk leder er det viktig å se på måltidet som en pedagogisk arena og ikke bare en rutinesituasjon og tilrettelegge for barnas medvirkning og deltakelse.

6.0 Avslutning

Gjennom oppgaven har jeg hatt fokus på problemstillingen «*Hvordan legger pedagogiske ledere til rette for inkludering under måltidet med de yngste barna?*». Problemstillingen ble besvart gjennom å analysere og drøfte de tre kvalitative intervjuene i lys av relevant teori. Alle informantene uttrykket at måltidet byr på så mange muligheter der barn kan medvirke og være en del av fellesskapet. Informantene mente at man som pedagogisk leder bør bruke måltidet som en pedagogisk arena i arbeidet med inkludering av de yngste barna, og legge til rette etter dette. I samspill med de yngste barna er det ifølge informantene viktig å være til stede, fylle med og lytte. Man bør være en trygg base for barna, sette ord på det man selv og det barna gjør og gi dem mulighet til å delta ut ifra egne forutsetninger. Det jeg kom frem til etter å ha skrevet oppgaven er at den pedagogiske lederens rolle i arbeidet med inkludering bør være aktiv ved å se på måltidet som en pedagogisk arena og ikke bare en rutinesituasjon, la barna medvirke og legge til rette for samspill. Som pedagogisk leder skal man også planlegge og organisere måltidene, veilede personalet, tilrettelegge, støtte, oppmuntre og inkludere alle barn.

7.0 Litteraturliste

- Aasen, W. & Wilhelmsen, B. U. (2017). Mat- og måltidsaktiviteter i barnehagen. I Wilhelmsen, B. U. (Red.) *Mat og måltidsaktiviteter i barnehagen* (s.23 – 33). Oslo: Universitetsforlaget
- Bae, B. (1996). *Det interessante i det alminnelige : En artikkelsamling*. Oslo: Pedagogisk forum.
- Bae, B. (2007). *Å se barn som subjekt – konsekvenser for pedagogisk arbeid i barnehage*. Regjeringen. <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/barnehager/artikler/a-se-barn-som-subjekt---noen-konsekvenser/id440489/>
- Bergsland, M. D., & Jæger (RED.), H. (2014). *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen*. Cappelen damm akademisk.
- Broberg, M., Hagstrøm, B., & Broberg, A. (2014). *Tilknytning i barnehagen; Hva betyr trygghet for lek og læring?* Cappelen Damm Akademisk.
- Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving* (utg. 7). Gyldendal.
- Drugli, M. B. & Lekhal, R. (2019). *Livsmestring og psykisk helse*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Glaser, V. (2017). Vilkår for måltidssamværet i barnehagen. I Wilhelmsen, B. U. (red.) *Mat og måltidsaktiviteter i barnehagen* (s. 35-45). Oslo: Universitetsforlaget
- Helsedirektoratet (2019). Måltidene i barnehagen skal være en pedagogisk arena der barna får medvirke i mat- og måltidsaktiviteter [nettdokument]. Oslo: Helsedirektoratet (sist faglig oppdatert 04. mai 2021, lest 01. november 2023). Tilgjengelig fra <https://www.helsedirektoratet.no/retningslinjer/mat-og-maltider-i-barnehagen/anbefalinger-for-mat-og-maltider-i-barnehagen/maltidene-i-barnehagen-skal-vaere-en-pedagogisk-arena-der-barna-far-medvirke-i-mat-og-maltidsaktiviteter>
- Helsedirektoratet (2018). Nasjonal faglig retningslinje for mat og måltider i barnehagen [nettdokument]. Oslo: Helsedirektoratet (sist faglig oppdatert 17. august 2023, lest 06. november 2023). Tilgjengelig fra <https://www.helsedirektoratet.no/retningslinjer/mat-og-maltider-i-barnehagen>
- Høigård, A. (2019). *Barns språkutvikling muntlig og skriftlig*. Universitetsforlaget.
- Jansen E. K. (2019) *Medvirkning i praksis- deltakelse og danning i barnehagens hverdagsliv*. Bergen. Fagbokforlaget.

- Johannessen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt
- Johannesen, N., & Sandvik, N. (2009). *Små barn og medvirkning : Noen perspektiver*. Oslo: Cappelen akademisk for
- Kristiansen, T. (2019). Medvirkning i barnehagen. I M. & Frønes, *Praksisbok for barnehagelærerstudenten* (ss. 49-60). Utdanningsforlaget.
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagen: Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Udir.
<https://www.udir.no/contentassets/7c4387bb50314f33b828789ed767329e/rammeplan-for-barnehagen---bokmal-pdf.pdf>
- Langholm, G. & Tuset, E. H. (2013) *Matglede i barnehagen*. Fagbokforlaget.
- Larsen, A. K. (2017). *En enklere metode. Veiledning i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode*. Bergen: Fagbokforlaget
- Lekhal, S., Slapø, H., Lekhal, R. & Drugli, M. B. (2019). *Kosthold og fysisk helse* (1. utg.). Cappelen Damm Akademisk.
- Lekhal, R. & Drugli, M. B. (2023, 18. november). Fire faktorer som fremmer barns livsmestring. Hentet fra: <https://www.utdanningsnytt.no/fagartikkel-livsmestring/fire-faktorer-som-fremmer-barns-livsmestring/111975>
- Løkken, G. (2012). *Toddlerkultur*. Oslo: Cappelen akademisk forl.
- Morken, I. i Strand, T. (Red.). (2016). *Pedagogiske fenomener: en innføring*. Cappelen Damm Akademisk.
- Sandvik, M. (2021). *Språkarbeid i barnehagen*. Cappelen Damm Akademisk.
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse; En innføring i kvalitative metoder*. (utg. 5): Fagbokforlaget.
- Torsteinson, H. (2010) *Måltider i barnehagen – en utforskende og vurderende praksis*. I
- Wilhelmsen, B. U. & Holthe, A. (red.) *Måltider og fysisk aktivitet i barnehagen – barnehagen som arena for folkehelsearbeid* (s. 10-119). Oslo: Universitetsforlaget.

8.0 Vedlegg

8.1 Intervjuguide

Introduksjonsspørsmål

1. Hvor gammel er du?
2. Hvor lenge har du jobbet som pedagogisk leder?
 - Hvor lenge har du jobbet med de yngste barna?

Måltidet hos dere

3. Hvordan er måltidet hos dere organisert?
 - Hvordan er barna plassert? Hvordan er de voksne plassert?
 - Hva tenker du er viktig i forhold til plassering av barna?
4. Hva tenker du om «måltidet som pedagogisk arena»?

Inkludering og fellesskap

5. Hva legger du i begrepet inkludering?
6. Hvordan vil du si at du inkluderer de yngste rundt bordet?
7. Hva tenker du er viktig i arbeidet med å inkludere de yngste barna under måltider?
8. Hvordan kan pedagogiske ledere aktivt bruke måltidet til å inkludere de yngste?
9. Hvordan kan pedagogiske ledere legge til rette for at måltider bidrar til fellesskapsfølelse?

Barns medvirkning

10. Hvordan kan pedagogiske ledere legge til rette for de yngste barnas medvirkning under måltider?
11. Hvordan opplever du at barn søker kontakt med deg under måltider?
12. Noen ansatte glemmer viktigheten av å sette ord på det som befinner seg rundt bordet, og gi barna muligheten til å uttrykke hva de vil; hvorfor tror du dette er viktig i forhold til deres medvirkning?

Samspill og samtale

13. Hvordan kan pedagogiske ledere bruke måltidet til å fremme samtaler?
14. Hvordan kan pedagogiske ledere bruke måltidet til å fremme samspill mellom barna rundt bordet?

Avslutningsspørsmål

15. Har du andre faktorer du mener er påvirkende i arbeidet med inkludering under måltidet? Er det noe du synes jeg burde ha med som jeg ikke har spurt om?

8.2 Informasjons- og samtykkeskjema

Vil du bli intervjuet til en bacheloroppgave om pedagogiske lederes arbeid med inkludering av de yngste barna?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å finne ut mer om hvordan pedagogiske ledere inkluderer de yngste barna under måltidet. I dette skrivet gis du informasjon om prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Målet med oppgaven er å finne ut mer om hvordan man som pedagogisk leder bør arbeide med og legge til rette for inkludering av de yngste barna under måltidet. Problemstillingen for oppgaven min er «*Hvordan legger pedagogiske ledere til rette for inkludering av de yngste barna under måltider?*».

Jeg skal bruke intervjuet i min bacheloroppgave. Intervjuet vil vare omtrent 45 minutter. Informasjonen som innhentes vil analyseres og skape grunnlaget for videre arbeid mot en bacheloroppgave. I intervjuet ønsker jeg å spørre deg om følgende tema:

- Hvordan arbeid med inkludering under måltid blir praktisert på din avdeling
- Dine tanker rundt hvordan pedagogiske ledere legger til rette for inkludering under måltidet, med fokus på fellesskapet, barns medvirkning, samspill og samtale rundt bordet

Hvorfor får du spørsmål om å delta? Du får spørsmål om å delta på grunn av din stilling som pedagogisk leder på småbarnsavdeling.

Hva innebærer det for deg å delta? Hvis du velger å delta i prosjektet innebærer det at du er med på ett intervju. Intervjuet vil vare maks en time. Intervjuet vil ta for seg spørsmål om dine tanker og refleksjoner som pedagogisk leder.

Det er frivillig å delta! Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da

bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern - hvordan dine opplysninger brukes og oppbevares: Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene som er nevnt i dette skrevet. Opplysningene behandles konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det vil kun være meg som har tilgang til dine privatopplysninger. Informasjonen du gir i intervjuet vil bli anonymisert og delt med veileder og i selve bacheloroppgaven.
- Navn og kontaktopplysningene dine vil bli lagret på min datamaskin, og vil bli slettet etter at prosjektet er avsluttet.
- Intervjudeltakere vil ikke kunne gjenkjennes i publikasjonen

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet? Prosjektet skal etter planen avsluttes 05.01.2024. Ved prosjektslutt vil alle personopplysninger slettes.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- Innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg
- Å få rettet personopplysninger om deg
- Få slettet personopplysninger om deg
- Få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet)
- Sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg? Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

Hvor kan jeg finne ut mer? Hvis du har spørsmål, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Universitetet i Stavanger, Institutt for barnehagelærerutdanning, ved student Nicole Jessica Florea
- Email: niicolejessica@icloud.com

Med vennlig hilsen, Nicole Jessica Florea

SAMTYKKEERKLÆRING

Jeg har mottatt og forstått informasjon om deltagelse i prosjektet «Pedagogiske lederes arbeid med inkludering av de yngste barna» og har fått anledning til å stille spørsmål.

Jeg samtykker til:

- ◆ å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. 05.01.2024.

Prosjektdeltakers navn med blokkbokstaver:

.....

.....

(Signert av prosjektdeltaker, dato)